

կոչուեցան Փայլար. իսկ Հ. Քաջունի ի վա-
զուց գանակը Թիֆլիս կոչած է: Երկուքն
այ հաւասարապէս կրնան ընդունուիլ իբր
հայերէն ընտիր, ներդաշնակ ու լաւ կազ-
մուած բառեր: Հ. Քաջունի նոյն հանքերը
Թիֆլիս կոչելու համար, հետեւեալ պատճա-
ռաբանութիւնն կը գրէ «... դիւրաւ հե-
շանի ի նորր Թիֆլիսն առաձգականն և
դիւրակորս, աստի և ի հայուսն պատշաճ
վարկայ կոչել Թիֆլիսն»: Փայլար բառը գոր-
ծածուած է նորայրի բառարանին և ու-
րիշ մի քանի ուսումնական դասագրոց մէջ:
Նոյնպէս այս բառն անիմաստ կերպով կազ-
մուած չէ. եւրոպական բառն Mica որ լա.
Micare = Փայլլլ արմատականէն ելնելով,
Թարգմանաբար շատ յարմարութեամբ Փայ-
լար կոչուած է:

Այս երկու հոմանիշները որչափ որ ներ-
դաշնակ, հայաճնչակ, ու գեղեցիկ կ'երեւին
և են, նոյնքան տգեղ և օտարաճնչակ կը հա-
մարուին նորակազմ Բուռն Գիլմէր ու Կալեան
Միլլա հոմանիշներն:

Այժմ ուսումնական գրոց մէջ զգ. Micaի
իբր ամենէն ընտիր բառեր ընդհանրացած
են Փայլար և Թիֆլիս հոմանիշներն:

Թորիոն

Թորիոն անուամբ կը կոչուի 1828ին Պեր-
զէլիսի գտած պարզ մարմինը, սեւ փոշի մ'է
կ'երէն թրլիէ Thorine. Նոր տառադարձեալ
բառերէն է: Եւրոպական բառն է, լա.
THORIUM կամ THORINUM, իտ. Torio. Մեր
ամէն գրոց մէջ ընդունուած և հանրացած
է այս տառադարձեալ բառը, որուն առ այժմ
ուրիշ հոմանիշ չի կայ, իսկ տարիներ առաջ
տեսն Սկզբունք Քիմիական գիտութեան Յ.
Ս. Վանանեան Պօլիս. տպ. Յով. Միւհէնտի-
սեան 1853] կոչուած է զուտ տառադարձու-
թեամբ Թորիում:

Շարայարեչի 2. Ս. ԵՐԵՄ.

ՆՈՒ ՔՆՍԻ ՀԱՅԿԱ-
ԿԱՆ, կամ Հաւաքածոյ հին
ու նոր ազգ. երգերու մասն
Առաջին. Հրատարակելի
ՅԱԿՈՒ ՄԻՍԱԿ: Վառնա,
տպագր. ՔՄԱՅԻ Նիքոլով:
1897: 8⁰, 212 էջ, գին՝ 2 Քր:

ԳԻՒՆԱ

Գ. ՏԵՕՐՄԷՃԵԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

ՐՈՒՍՃՈՒՔ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՆԷ ԴԷՊ Ի ԱՆԿԻՒՐԻԱ

ՈՒՂԵԳՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ

(Շար. տիւ էջ 374 և վերջ)

3 մայիս.

ՍՊՐՈՇԵՄ Թողու Սնկիրիան շորք-
շարթի առուտ, և կ'ուզեմ հրածշարի վերջին
սղջոյն տալ շրջակայ գիւղերու մէջ բնակող
այն անձանց՝ որոց հետ ծանօթացայ հոս
այս քիչ ժամանակ կեցած օրերուս մէջ:
Յարմար առիթ ունեցայ այս յետին շրք-
շապույթեանս միջոց տեսնելու Սնկիրիոյ
փառաւոր զորքերը և տաճկական ճոխ գոր-
ծուածքները՝ ոսկւով ասոնեղործուած: Յոյն
պարտն մը տան մէջ, կը տեսնեմ անա,
գապղնձէ մտա մը, Ֆեստորդ լիթիարի ար-
ձանի մը, և մարմարինէ գեղեցիկ փոքրիկ
զուլս մը. դեռ ուրիշ բազմաթիւ հողմեա-
կան դրամներ այ ունի նա, յորոց ոմանք
շատ յարդի բաներ են:

Ամէն տեղ հիւրընկալեցին զիս ամենայն
քաղաքաշարութեամբ և անկեղծ սրտով:
Հազիւ թէ տուն մը մտնես, իսկոյն տանու-
տէրն թմ առնա՛նք ինչն կը հրամայէ խա-
հուէ՛ քաղցրաւենիով միասիւ, իսկ եթէ մէկն
երեկոյեան դէմ երթա՛նք՝ ընթրիքէն առաջ,
կը հրամայեն մասքիքա (անիսոնի տեսակ
մը) ամէն տեսակ փառաւոր պատառիկներով
հանդերձ՝ զոր մեզէ կը կոչեն: Գիւղի մէջ,
գեղացւոց հիւրասիրութիւնն դեռ աւելի ա-
ռաւանձեան է: Հազիւ թէ ասոնց տունը կը
մտնես, իսկոյն կ'ողջունեն այս խօսքերով
խօշ կէշտիեհիգ (բարով եկեր էք), և իսկոյն
կը յաւելուն սեւ քիւմ սին վէ ներէյէ՛ կիտեր.
սին (զու ուլ ես և ուր կ'երթաս), որ և
իրենց համար աւանդական ձև մ'է մէկու
մը որպիսութիւնը հարցնելու: Ճանապար-
հորդ մը եթէ Թուրքի մը տունը երթայ իրեն
համար նա Աստուծէ զրկուած մէկը կը

համարուի, ուստի և իբրև այսպիսոյ ամենայն պարտուպատշաճ խնամք կը տարուի անոր վրայ, ըստ որում Թուրքն անով կրօնական ճշմարիտ պարտք մը կատարած կը համարուի:

4 մայիս.

Այս առաւօտ, ժամը Տին, երեք պարօններու հետ միասին՝ որոնք կու գան զիս աննիւո՛ կը նստինք կառքը երթալ այցելելու համար մերձակայ գիւղերը: Արտաքսապէս կարելով կ'անցնինք Անկիւրիդ գեղեցիկ ճամբէ մը, և կ'առօք երկու ժամ՝ ճանապարհ հորդելէս վերջը կը հասնինք տեղերնիս: Գիւղերն Հիանալի են և լաւ կերպով մշակուած, գրեթէ բոլորովին պտղատու ծառերու նուիրուած: Մենք կը հիւրընկալուինք հարուստ յոյն պարօնի մը տան մէջ:

Արևելեան տուններն կ'արժեն նկարագրուելուն մը: Գրեթէ ամենքն ալ ունին պարտաէջ մը աւելի կամ՝ նուազ ընդարձակ: Ներս մտաճիղ պէ՛տ առջևը կ'իջնէ ընդարձակ գաւիթ մը, ուր կ'ախորժին համախմբուիլ յոճախ անցեցէ, հոն կ'ուտեն, կ'աշխատին, կը նստին և կ'անցընեն իրենց ամբողջ օրը: Փառթի մեծ որմերէն միոյն յեցած ճոխ աղբիւր մ'ունին՝ որ իւր վիշտ աւ զովագին ջուրը կը թափէ նոյնպէս ճոխ աւազանի մը մէջ, ուր կը կայտան փոքրիկ կարմիր ձուկներն: ջրոյ անթիւ անհամար ցայտերն ու խողերն կ'արձըկեն զէպի վեր օդի մէջ իրենց քաղցր սրկուածները և ախորժելի կերպով կը զովացնեն նոյն տեղը: Որմոց շորս կողմը կարգաւ դրուած են փափուկ սետիրները (բազմոց), որոց վրայ ընկողմանած կը մնան ամբողջ օրը, ծխելով փառաւոր զլանիկներ, և շաղակրատելով բարեկամաց հետ: Այն ինչ ներս կը մտնեն, տանուտէրն կ'ողջունէ զքեզ և կը սկսի պատիւներ ընել իւր ընկարձակ ստացուածքէն: Շատ ճշմարիտ է, թէ արևելցիք իրենց արեան մէջ ունին պերճուկութեան և շքեղասիրութեան ճաշակը: Տիւղերն ահագին ընդարձակութիւն ունին: Խոհանոցն և ճամամն (բաղնիք) հեռու են բնակարաններէն և ամառանոցին հետ միացած են կամարակապով մը: Պարտիզի մէջ կը

տեսնենք. տանձին փոքրիկ անակ մը, ինծի կ'ըսեն, թէ հոն կ'երթան խահուէն բովհրելու համար, որպէս զի ամառանոցի բնակիչները ծովսէն չնեղուին: Անկէ քիչ մը անդին կանգնած կայ ուրիշ փոքրիկ ամառանոց մ'ալ թուրք հիւրերուն համար, եթէ ուզեն իրենց կանանց հետ միասին գալ: Ախոռին մէջ կրնան հանգիստ կերպով կենալ երեսուն ձիեր. իսկ հանոցին մէջ կան անթիւ տեսակ հաւեր: Պարտիզի մէջ տեղ տեղ կը տեսնուին սարփինաներ աղբիւրներուն մօտ՝ ուր տաք ժամանակները կու գան զովանալու:

Մինչդեռ այցելութեան ձևակերպութիւնը կը կատարուին, ծառայ մը կու գայ խմացը ննու, թէ նախաճաշիկն պատրաստ է: Կը նստինք սեղանի, որ կը սկսի բազմաթիւ մանր ուտելիքներով. յետոյ կը բերուին պնակներով միս և անուշիներ՝ զորս միանգամայն կը բաժնեն. տանուտէրն ներսեմ խնդրելով՝ իրեն կ'իմացնեմ, թէ են անուշը յետոյ պտուղներու հետ միասին կ'ուտեմ. ապա՝ կու գայ տանդակն փխչաճէ, որ և կ'աւետէ ուտելիքներու վերջանալը: Բայր այս զանազան կերակուրները կը բաժնուին փոքրիկ բոլորաձև պնակներով: Սեղանն բեռնաւորուած է պտուղներով, անուշիներով, ծաղիկներով և բազմաթիւ շիշերով: Նախաճաշիկէն վերջը ինծի կը հրամայեն բարկօղի տանկակ կու խահուէի հետ, ամենէն առաջ օրինակ կու ստանուտէրն, և կը հրաւիրէ հիւրերը նստիլ բազմոցաց վրայ, ծառայն ձեռքը առած երկու փոքրիկ ափսէ՝ որոց միոյն մէջ զլանիկներ դրուած է, և միւսին մէջ զլանիկներ բռնկցնելու քիչ մը կրակ, շրջան կ'ընէ հոն իւրաքանչիւրին հրամայելով, Քիչ մը խօսակցութենէն վերջը, կը սկսի ընդհանուր թմբուկութիւն մը՝ գրեթէ ամենքն ալ կը բռնուին սաստիկ քունէ մը՝ որ երկու ժամ կը տևէ: Այս պահուն ինծի միակ ընկեր կը մնայ փառաւոր սպիտակափայլ կատու մը՝ որուն մէջ աչքը կապոյտ և միւսն կարմիր է: Ուշ առնել, յետ մնաց բարեաւ ըսելու տանուտիւրօջ, սաստիկ անձրևով մը կը վերապանանք քաղաքը:

5 մայիս .

Այս առաւօտ ժամը իննին կայարանն եմ, որ կը գտնեմ բազմաթիւ անձինք՝ որոց հետ ծանօթացայ Անկիւրիոյ մէջ . սորա ազնիւ քաղաքավարութեամբ մը եկեր են ինծի իրենց հրաժեշտի վերջին բարեւ տալու : Երկաթուղոյն տեսուչներէն մին՝ որ ամեն ազնիւ անձ մ'է, ինծի կ'ընկերանայ մինչև ի ֆոլատլը, և իւր ախորժիչի ընկերութեամբն կը համառօտէ ճամբորդութեանս ձանձրանայի ժամերը : Վեցուկէսին կը հասնիմ յէսքիշէհի, և կ'իջնեմ գերմանական պանդոկ մը, վասն զի պալու ատենս իջեանամ պանդոկիս տէրն արտաքսուեր է վասն զի... յոյն : Շրջան մը կ'ընեմ քաղաքին մէջ կառօք : Պանդոկը վերադառնալէն առաջ՝ կը մտնեմ տաճկական սրճարան մը . լայն սրահ մ'է, չորս կողմը բազմոցներ դրուած՝ որոնք ամառ ատեն անտարակոյս մակարոյձ կենդանաց բոյներ պէտք են ըլլալ : Յամախորդներն կը նստին այդ բազմոցաց վերայ, և կը կենան հոն բոլորովին լըլութեամբ և արեւեան անխափութեամբ . լսելու բան է իրենց նարկիէիէն խոխոջիւնը, և մէկ ումզով իրենց համամաւոր տաճկական խահուէն կլլելու ձայնը : Սրճարանի անկեան մը մէջ կայ նոս սափրիչի փոքրիկ սեղան մը իւր բովանակակ կարեօր գործիքներով միասին . և այս պաշտօնս կը կատարէ նոյն ինքն սրճարանի տէրն : Վազը իրիկուն ի կոստանդնուպոլիս պիտի ըլլամ :

Անկիւրիոյ մէջ անցուցած օրերս ինծի համար շատ շահեկան և ամենահանոյական եղան : Յերաւի մեծ կորուստ մը պիտի ընէ արուեստն, եթէ այն հին շէնքերու մնացորդները — զորս տեսնելու լախան ունեցայ — այնպէս երեսի վրայ ձգելով ի կորուստ մատնուին : Ինծի ըսին, թէ անդղիական հնախոյզ ընկերութիւն մի՛ մասնաւոր թոյլտուութեամբ պիտի երթայ քիչ ատենէն յԱնկիւրիա : Երանի թէ ստոյգ ըլլար այս լուրս, վասն զի հնութեան այդ մնացորդներն ըստ ամենայնի արժանի են ծանօթանալու բովանակակ արուեստագիտական աշխարհի :

Թրգմ. Հ. Կ. ԱՐԱՆՆԱՐԵԱՆ

ՄԱՐԱԲԱ ՄԾՈՒՐՆԱՅԻ

Կ Ա Մ

Կ Ե Ղ Ծ - Ա Գ Ա Թ Ա Ն Գ Ե Ղ Ա Ս

(Շար . տես էջ 274)

Թ .

Անանունի նպատակը :

ԱՆԱՆՈՒՆԸ միայն մէկ նպատակ ունի՝ փաստարանել Բագրատունեաց տոհմը : Նա կամենում էր հանդու բերել Բագրատունեաց ծագման հաստիւնը, որ՝ իբր թէ, Նաբուգոդոնոսորի ժամանակներն էր հասնում, և միեւնոյն ժամանակ նկատելի կերպով շեշտել այն մեծարարը և այն բացատիկ զիբըր, որ վայելում էր նոյն իշխանական տանմը՝ որպէս թէ զեռ առաջին երկու Հայոց հարստութիւններին՝ Հայկազունեաց և Արշակունեաց ժամանակ : Եւ այս այնպիսի մի ժամանակաւ միջոցում, երբ Անանունի մօտ չը կայ յիշատակութիւն և ոչ մէկ ուրիշ հայկական իշխանութեան մասին : Այս միթէ նպատակաւոր գրուածք է :

Այսպէս՝ Հայկազունեաց առասպելական հարստութեան ժամանակ, Բագրատունիք իրենք եւս հայկազան ծագմամբ, տիրում են արեւմուտքում մի առանձին գաւառի, որ Անգեղ — տան է կոչում (և որը իսկապէս, պատկանում էր նորա Է. Թ. Թ. գաբրում) . իսկ Բագրատար անգամ աստուած է կոչուած : Առաջին հայ Արշակունու օրերում (Փրկչական թուականից երկու դար առաջ) Բագրատար երկրի առաջին և ամենափառաւոր իշխանն է, իսկ իր զստեր ամուսնութեամբ առաջին Արշակունու հետ նա դարձաւ բաց ի զորանից, նաեւ ազգական Հայոց